

## Kriminalpolitik

ud fra socialpsykologiske synspunkter.

Af cand. jur. et psych. E. HOECK-GRADENWITZ

I en interessant og inspirerende artikel beskæftiger Inkeri Anttila<sup>1)</sup> sig med „konservativ“ og „radikal“ kriminalpolitik. Efter Anttila er „behandlingsideologien“ konservativ og den sociologiske betragtningssmå radikal. Det forekommer mig imidlertid ikke særlig sagligt og hensigtsmæssigt at anvende dette begrebspar konservativ/radikal, som i den givne sammenhæng kun kan fortolkes som reaktionær/fremskridtsvenlig. Der lægges m.a.o. op til helt bestemte forventninger angående en kriminalpolitikers fremskridtsvenlighed og dermed acceptation af „den renodlade sociologi“, som den eneste kriminalpolitiske løsning.

Den sociologiske betragtningssmå formulerer Anttila<sup>2)</sup> således: „Utmærkende för ett sociologiskt grepp på kriminalpolitiken är att man ser brottsligheten som en konfliktsituation och brotten som de synliga yttringarna av en viss balanssituation mellan olika sociala krafter. Balansideologin innebär att man inte längre ställer sig frågan „hur kan vi eliminera brottsligheten“ därför att det är en meningslös fråga. Varje samhälle har, måste ha brott och brottslinger, vi må sen kalla dessa företeelser med vilket namn som helst.“ . . . „Vi kan alltså inte ens uppställa som principiellt mål att eliminera brottsligheten; däremot kan vi eftersträva en viss typ av balans, försöka påverka brottslighetens struktur, grovhetsgrad. Att brottsligheten upplevs som en konflikt mellan olika krafter som håller varandra i balans har en viktig konsekvens: i varje kriminalpolitiska problemsituation ter det sig lika angeläget att ta ställning till möjligheterna att ändra den sociala kontrollen, dess värderingar, dess organisation innefattande både lagar och kontrollapparat, som att ta ställning till problemet hur brottslingarna skall påverkas“.

Anttilas reformforslag går i det væsentlige ud på afkriminalisering og forstærkning af det sociale sikkerhedsnet. Jeg vil ingenlunde benægte, at afkriminalisering i adskillige tilfælde kan være en rimelig løsning, f. eks. med hensyn til prostitutionslovgivningen. Anttila er dog selv inde på, at der „jæmsides med avkriminaliseringen tillkommer nya kriminaliseringer.“<sup>3)</sup> Der sker med andre ord kun en forskydning af balancen, der iøvrigt bevares.

<sup>1)</sup> Anttila, I.: Konservativ och radikal kriminalpolitik i Norden, Nordisk tidsskrift för kriminalvidenskab, 3. hefte. 1967.

<sup>2)</sup> Anttila, I.: op. cit. pg. 245.

<sup>3)</sup> Anttila, I.: op. cit. pg. 248.

Jeg er i høj grad tilhænger af et socialt sikkerhedsnet, og Anttilas forslag om bedre trafiksikringsmidler m.h.t. „vågtyp, korsningsarrangement, belysning etc“ gælder ikke kun for formindskelse af trafikulykker, men i overført betydning også andre kriminelle ulykker. Det står for mig helt klart, at sociologien netop her kan gøre en betydelig indsats. De mest ideelle sociale veje vil imidlertid ikke kunne udelukke menneskelige faktorerens mere eller mindre kriminelle fejltagelser.

For at fortsætte med denne symbolik, som kan stå for alle mulige kriminelle områder: nogle kører på venstre bane, til trods for at højretrafik er påbudt; nogle træder på speederen der, hvor det ville være påkrævet at bruge bremsepedalen; nogle overhaler uforsigtigt, evt. om kap, og støder sammen med sagesløse personer. Ejendomsforbrydelser kan vi, hverken hvad biler eller andre ting angår, med større sikkerhed afskaffe ved hjælp af „ratlåse“. Selvfølgelig giver en ratlås idag en nogenlunde pæn sikring mod tyveri af en bil. Biltyveriers antal vil dog næppe formindskes, såfremt alle biler engang er forsynet med ratlås. Vi skal ikke undervurdere vore tyve, som ganske givet også vil kunne mestre nye situationer.

Sociologien er således ikke til større hjælp over for menneskelige faktorer. Den forkætrede „konservative“ behandlingsideologi har åbenbart her noget bedre muligheder. Der findes — ligesom inden for sociologien og andre videnskaber — også inden for behandlingsideologien forskellige retninger. Det er ikke særlig retfærdigt af Anttila at gøre rede for nogle forældede psykologiske og psykiatriske retninger, som endda bliver ikklædt de mørkeste farver, og slutte ud derfra, at behandlingsideologien som sådan må være totalt forfejlet. Endelig kan den ene eller anden retning vise sig frugtbar på et område, men mindre heldig på et andet område.

*Diagnostisk* er jeg helt på linie med Anttila<sup>4)</sup>, hvad brug eller bedre misbrug af nedsættende adjektiver angår. Udtrykket „den asociale eller antisociale psykopat“ bliver i hvert fald ikke brugt af socialpsykiatere eller socialpsykologer. Stürup<sup>5)</sup> har gennem mindst to årtier benyttet sig af samlebegrebet „karakterinsufficiens“; Feldman<sup>6)</sup> og Hoeck-Gradenwitz<sup>7)</sup> har adskillige gange gjort front mod en mosaikagtig og adjektivistisk diagnosticering.

<sup>4)</sup> Anttila, I.: op. cit. pg. 249.

<sup>5)</sup> Stürup, G. K.: Behandling af kriminelle psykopater. Nordisk medicin 45—730, 1951.

<sup>6)</sup> Feldman, W.: Familierådgivning og klientbehandling, pg. 68—81, Munksgård, København 1966.

<sup>7)</sup> Hoeck-Gradenwitz, E.: Therapy and interpersonal relations. Soc. int. Criminal Bull, I. 1959.

Hoeck-Gradenwitz, E.: Testerens og terapeutens personlighed i relation til patienten — Nordisk Psykologi, nr. 4. 1959.

Anttila<sup>8)</sup> indrømmer, at indsigt i kausale mekanismer forøger forståelsen, men hun er af den opfattelse, at denne forståelse anvendes til at tvinge en kriminel til ensrettet social adfærd à tout prix, og om nødvendigt ved at lobotomere eller elektrochokke ham. Jeg ved ikke, hvor Anttila har haft lejlighed til at konstatere denne særprægede form for lægelig behandling. Så meget kan dog siges, at denne „Ideologi“ ikke har hjemme i vore to danske forvaringsanstalter. Siden forvaringsanstalten i Herstedvester blev grundlagt (1935) er elektrochok kun blevet anvendt 3—4 gange og lobotomi 4 gange, og i alle tilfælde kun efter de indsattes udtrykkelige ønske. Resultaterne var alt i alt tilfredsstillende, de ville i hvert fald have været ganske betydelig dårligere uden disse indgreb.

Det er en for forvaringsanstalten helt ukendt „Ideologi“, at en tyv skal „hållas kvar“ på forvaringsanstalten „år efter år, årtiende efter årtiende“, fordi han ikke vil holde op med at stjæle. Det er beklageligt, at Inkeri Anttila åbenbart er blevet et offer for behandlingsfjendtlig propaganda. Også forvaringsanstalten arbejder inden for rimelige grænser med proportionalitet, og den har ingenlunde hånd- og halsret over de forvarede (hvilket den ej heller ønsker at have), den foretrækker at give en mand en chance så tidligt som muligt i stedet for fortsat frihedsberøvelse. En sag om prøveudskrivning kan også rejses af en forvarets beskikkede værge eller af anklagemyndigheden, og dommeren er i alle tilfælde helt frit stillet i sin afgørelse. Forvaringstiden er gennemsnitlig betydelig kortere end i den tidsbestemte arbejds-husinstitution, og i en del tilfælde — det gælder især forvarede, som recidiverer, — kortere end almindelig fængselsstraf. Det er et ingenlunde verificeret postulat, at „behandlingsideologiens mislykkande“ gælder udtrykkligen „genomsnitsbrotslingen“. Såfremt Anttila ved en genomsnitsbrotsling forstår en tyv, kan jeg oplyse, at der her aldeles ikke er tale om fiaskoer, især hvad den kategori tyve, som ikke er tillidsbrydere, angår.

Anttila<sup>9)</sup> refererer en undersøgelse, efter hvilken recidivet efter anbringelsen i åbne anstalter er lige så stort som i lukkede anstalter; hun er åbenbart noget forundret over dette resultat, da „det sociale tryk“ er betydelig mindre i førstnævnte. Konklusionen bliver derefter, at frihedsberøvelse alene har afgørende indflydelse på recidivet. Nu kan jeg ikke udtale mig om de pågældende institutioner, fordi jeg mangler kendskab til deres struktur og arbejdsmåde. Men det kunne tænkes, at andre faktorer foruden frihedsberøvelse også spiller „en afgørende rolle“. Personalets påvirkninger kunne være stærkere i den lukkede

<sup>8)</sup> Anttila, I.: op. cit. pg. 238.

<sup>9)</sup> Anttila, I.: op. cit. pg. 241.

anstalt, fordi der er flere af dem end i en åben anstalt. Det kunne også være sådan, at en åben anstalt nok letter det sociale tryk, men at den til gengæld på grund af den der tilståede større frihed i højere grad begunstiger asociale gruppedannelser og dermed stærkere fastholden ved asociale normer. Den ydre sociale ramme, hvis betydning jeg ingenlunde vil benægte, er med andre ord ikke alene udslagsgivende for opnåelse af resultater. Det kommer i det væsentlige an på, hvilke socialpsykologiske påvirkninger der sker inden for en given ramme.

I det følgende vil jeg kort gøre rede for *den socialpsykologiske behandlingsideologi* for derefter at komme ind på socialpsykologisk kriminalpolitik.

*Den socialpsykologiske* (og jeg tør vel også tale om den socialpsykiatriske) *metode* har ikke meget at gøre med den af Anttila som medicinsk skildrede metodik.

Socialpsykologisk terapi<sup>10)</sup> skal her defineres som en individualiseret behandlingsmetode, hvis mål er fjernelse respektiv formindskelse af patientens konflikter og vanskeligheder i relation til andre individer og grupper. Den socialpsykologiske terapi er individualiseret og ikke individualistisk. Den tager sit udgangspunkt i individets særegne udstyr og tilpasser sin fremgangsmåde efter udstyrets potentiale. Socialpsykologien betragter derimod ikke udelukkende patienten som en intrapsykisk konfiguration og en behandling af hans intrapsyriske konflikter som tilstrækkelig. Psykiske vanskeligheder og sociale forstyrrelser har en reciprok årsags- og effektrelation; og det anses derfor uhensigtsmæssigt i behandlingen ensidigt at lægge vægt på de førstnævnte. Der må regnes med de følgende 3 konstellationer:

- 1) Individets mere eller mindre uheldige udstyr gør samlivet med andre besværligt.
- 2) Andre personer fremprovokerer indre og ydre vanskeligheder hos individet.
- 3) Den gensidige provokation mellem individ og andre fremkalder psykiske og sociale forstyrrelser hos individet (og evt. også hos andre).

Genstanden for behandlingen er således individet med sit potentielle udstyr og dets interpersonelle relationer.

*Ud fra socialpsykologiske synspunkter betragtes kriminalitet*, ligesom forresten neurose, narkomani, alkoholisme, *ikke som sygdom*, undtagen der, hvor psykose eller grænsepsykoser har været involveret i det kriminelle årsagskompleks. Antilla henviser til de skandinaviske undersøgelser over uopdaget krimina-

<sup>10)</sup> Hoeck-Gradenwitz, E.: Socialpsykologisk Terapi. Børnesagspædagogen nr. 13. 1965.

litet og konkluderer, at kriminel adfærd i de unge år nærmest må anses for at være et normalt fænomen. Jeg er her ganske enig, men må dog komme med en indskrænkende bemærkning. Kriminaliteten er mere normal, såfremt det drejer sig om forpubertets- eller pubertetspræget gruppekriminalitet, og den er langt mindre normal som enekriminalitet. De af Anttila anførte undersøgelser viser tydeligt en tendens i retning af formindskelse af den kriminelle adfærd efter det 14.—15. leveår. Efter en undersøgelse af Sveri<sup>11)</sup>, som støtter sig på en norsk politistatistik for året 1957, er kriminalfrekvensen størst i 13—14 års alderen for derefter gradvis at falde fra 15—29 års alderen. Sveri påviser også, at kriminaliteten indtil 14—15 års alderen mest begås i flok, men at der derefter kun meget sjældent er mere end to deltagere, og at kriminelle handlinger allerede i 16 års alderen i stadig stigende grad begås af en enkelt person.

De anførte undersøgelsesresultater tillader følgende konklusion:<sup>12)</sup> Familien og dens referensgruppes sociale normer er for barnet i en længere periode ydre faktorer, de bliver først gradvis i løbet af udviklingen en del af personligheden (d.v.s. internaliseret). I forpubertets- og pubertetstiden spiller kammeratgruppen en væsentlig rolle i de fleste individers liv. Flokkriminalitet er udtryk for fællesskab inden for kammeratgruppen og tegn på en vis frigørelse fra de voksnes bånd. Har den unge, til trods for „asociale faser“, stadig et ståsted i familien, og har den sociale læreproces i de første primærgrupper opbygget et nogenlunde plastisk kontaktberedskab, vil han efterhånden få andre end kriminelle flokinteresser (f. eks. tilknytning til en pige, en forening, et erhverv). Den kriminelle flok (gang) bliver efterhånden decimeret, de „frafaldne“ finder andre og mere sociale tilknytninger. Tilbage bliver de unge, som ikke tidligere har haft et emotionelt socialt ståsted, og som i den asociale gruppe for første gang i livet har oplevet kontakt og fællesskab. Behovtilfredsstillelsen ved asocial adfærd har her langt større vægt end hos de frafaldne kammerater, der på grund af en mere plastisk personlighedsstruktur er i stand til at betræde nye veje. Der sker lettere fikseringer hos den tilknytningsbeskadede, og det, som er en kriminel fase i den normale liv, bliver hos ham til et mere varigt reaktionsmønster og først nu til en afvigelse.

Andres reaktioner på de første asociale handlinger er af den største betydning, et alt for stærkt og uhensigtsmæssigt indgreb sammen med fordømmelse og nedvurdering kan hos delinquenten

<sup>11)</sup> Sveri K.: Børnekriminalitetens omfang, art og betydning — Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab, 2. hefte, 1959.

<sup>12)</sup> Hoeck-Gradenwitz, E.: Diagnosticering og behandling ud fra social-psykologiske synspunkter — Sociologiske meddelelser. 6. serie, 1961.

føre til den opfattelse, at han er komplet umulig, og at han ikke kan blive anderledes. Ikke så få kriminelle har i deres første samtaler med mig givet udtryk for, at andres nedvurdering er blevet til egenvurdering „Sådan er jeg, jeg har en karakterbrist, og den kan ikke forandres“.

Kriminalitet som fikseret fænomen skyldes med andre ord hovedsagelig tilknytningsbeskadigelse og forstyrrelser i interpersonelle relationer, måske i enkelte tilfælde tilknytninger til en stærk asocial referensgruppe. Socialpsykologien er også af rent praktiske grunde modstander af et generaliseret sygdomsbegreb. En somatisk syg person kan ikke gøre ret meget andet end at rette sig efter lægens anvisninger, han må eventuelt for at blive helbredt underkaste sig en operation og behøver her personlig kun at gøre en minimal indsats. Erklærer vi en kriminel for syg, påtager vi os hele ansvaret for hans „helbredelse“; han bliver gjort uansvarlig og uselvstændig med den virkning, at han i det frie liv har endnu sværere ved at begå sig. Vi lægger hermed også op til undskyldninger og bidrager til fiksering af urealistiske forsvarsholdninger, dersom et recidiv indtræder, idet en genindsat vil bebrejde os, at vi ikke har været dygtige nok til at helbrede ham for hans „sygdom“.<sup>13)</sup>

Anttila<sup>14)</sup> fremfører som argument mod behandlingsideologier, at der råder interessekonflikter mellem lægen og den kriminelle, fordi den sidstnævnte ikke frivilligt møder op til selve behandlingen. Det kan selvfølgelig ikke benægtes, at frihedsberøvelsen af de fleste kriminelle opleves som tvang, og at denne tvangssituation til en vis grad kan præge behandlingen. I det frie liv er imidlertid grænserne mellem frivillighed og ufrivillighed ved psykologisk-psykiatrisk behandling også flydende. Et barn kommer i reglen ikke frivilligt; det møder sammen med forældrene, der undertiden har fremstillet behandlingssituationen som alt andet end tilløkkende. En alkoholist opsøger måske en psykolog eller psykiater, fordi hans kone truer med skilsmisse.<sup>15)</sup> Men selv hvor en behandlingssituation starter med alle tegn på frivillighed og positiv motivation, vil der i løbet af behandlingen ofte indtræde negative faser, som skyldes behandlingens ofte nødvendigtvis belastende karakter, samt marginale oplevelser, der altid kommer til at foreligge, når en tilvandt adfærdsform skal opgives og en ny etableres. Omvendt har jeg set adskillige tilfælde, hvor en indsat i begyndelsen af en behandlingsproces var skeptisk og fuld af mistillid, m. a. o. negativt motiveret, men at den negative

<sup>13)</sup> Stürup, G. K.: Behandlingen af psykisk abnorme kriminelle i Herstedvester, Nordisk Medicin 60—1375, 1958.

<sup>14)</sup> Anttila, I.: gr. cit. pg. 240.

<sup>15)</sup> Hoeck-Gradenwitz, E.: Individ, gruppe, samfund, pg 177 ff, 4. oplag, Nyt Nordisk Forlag, Arnold Busck, København.

motivation derefter blev afløst af en positiv motivation. Anttila<sup>16)</sup> har ret i, at individets oplevelse af et indgreb må have afgørende betydning. (Dette er forresten et socialpsykologisk og næppe et sociologisk ræsonnement). Nu kan „et indgreb“ i den periode, hvor dette sker, føles som ubehageligt, men senere som værdifuldt. Mange af os har måske været utilfredse med et studium eller en anden læreproces og oplevet mangelfuldheder, men senere erkendt, at „indgrebet“ til trods for disse mangelfuldheder ikke var helt så værdiløst, som vi engang troede, og tværtimod har givet os et nok så væsentligt grundlag. I løbet af 17 år har jeg gang på gang haft ganske frivillig kontakt med prøveudskrevne og endelig udskrevne (ingen udskreven er forpligtet til at kontakte mig) og fået at høre, at den dengang som besværligt oplevede behandling har været til gavn. Der består givetvis et interessefællesskab mellem læge/psykolog og den indsatte. Terapeuten ønsker at bevare den indsatte mod nye kriminelle nederlag, og den indsatte (det gælder langt de fleste i den kriminelle gruppe) vil hellere end gerne afbryde sin kriminelle karriere og føre et socialt tilfredsstillende liv. Dette interessefællesskab kan ganske vist ødelægges eller i hvert fald forsøges ødelagt af ydre faktorer. Ligesom ufornuftige forældre kan indpode deres børn skræk for tandlægen, kan behandlingsmodstandere (af ret forskellige motiver) gribe forstyrrende ind.

Socialpsykologer (og givetvis også socialpsykiatere) er imod enhver form for tvangsbehandling, som heller ikke kan føre til et socialt acceptabelt resultat. Der kan og skal, med undtagelse af psykotiske tilfælde, kun være tale om et tilbud. Socialpsykologer mener, at frihedsberøvelse alene — bortset fra en større gruppe førstegangsstraffede — har mere end tvivlsom effekt. Enhver frihedsberøvelse har negative virkninger, den føles af de frihedsberøvede som personlig devaluering, den fører — især når reglementet er stift og usmidigt — til uselvstændiggørelse, og den vanskeliggør tilpasning til det sociale liv, som under en længere frihedsberøvelse ofte har forandret sig betydeligt. Anttila accepterer psykiaternes, psykologernes og socialmedarbejdernes indsats angående „den pressande tillvaron i fængelset“<sup>17)</sup>, men kommer ikke ind på de to andre dog lige så væsentlige ovenomtalte faktorer. Problemstillingen bliver helt forkert, når det konstateres, at „dessa människor icke kan botas från deres brottsliga anlag“. Jeg ved ikke, hvad „brottsliga anlag“ står for. Tænker Anttila på specielle arvelige anlæg, så kan de i hvert fald ikke angå kriminalitet. „Den fødte forbryder“ findes kun i romaner. Angående uheldige arvelige anlæg iøvrigt, vil næppe nogen for-

<sup>16)</sup> Anttila, I.: op. cit. pg. 240.

<sup>17)</sup> Anttila, I.: op. cit. pg. 242.

nuftig terapeut tro på muligheden for „helbredelse“. Anlæg er ikke lig med skæbne, det er noget potentielt. Arten og samspillet af forskellige anlæg og forskellige interpersonelle relationer bestemmer, hvilken fremtrædelsesform et enkelt anlæg vil vise, og om hvorvidt anlæggene i det hele taget vil gøre sig gældende og med hvilken styrke det vil ske.<sup>18)</sup>

*Problemstillingen bliver mere realistisk, såfremt vi helt undgår den i somatisk medicin berettigede terminus helbredelse, men spørger os om, hvordan interpersonelle relationer inden for og uden for en institution kan blive til påvirkningsfaktorer i social retning.* Opgiver fængselsfolk enhver socialpædagogisk påvirkning, vil enten den asociale fangegruppe forstærkes og sætte sit præg på det enkelte medlem, eller den mere ensomme ikke-gruppemindede kriminelle vil ved „selvanalyse“ drives ind i et selvbedragerisk fikseret mønster. Frihedsberøvelse, som i sig selv er en trist, omend desværre ofte nødvendig, foranstaltning, kan og bør altså benyttes til positive påvirkninger i retning af de indsattes socialisering. Gang på gang har forvarede over for mig givet udtryk for, at deres tidligere institutionsophold ikke har haft større virkning, fordi funktionærernes påvirkninger ikke er blevet oplevet som tilstrækkeligt positive eller som tilstrækkeligt effektive. Der har åbenbart manglet kontakter, som måske kunne have forandret disse personers holdninger og dermed forhindret nye nederlag.

*Den socialpsykologiske behandling er ikke en „renodlad“ terapeutcentreret behandling, den angår den indsattes totale situation, både inden for og uden for institutionen, og den betragter hele institutionen med alle dens funktionærer som behandlingsapparat<sup>19)</sup>.* En læge eller psykolog er kun en del af dette apparat, de kan ganske vist gøre en indsats ved særlig indviklede forhold, men de er — om de vil eller ej — afhængige af apparaturets helhed og funktion. Uden intensivt samarbejde mellem civile og uniformerede faggrupper, uden koordination af de mangartede resocialiseringsbestræbelser, kan der ikke skabes et effektivt behandlingsmilieu. Det skal fremhæves, at de uniformeredes holdninger har afgørende vægt, ikke kun på grund af deres større antal i forhold til de civile, men på grund af deres tidsmæssigt betydelig længere samvær med de indsatte. *De uniformerede er i enhver institution, der ønsker at påvirke sine indsatte i socialpsykologisk retning, behandlingens fundament.* Anvendes dette fundament ikke, bygges der alene på kontakten mellem en spe-

<sup>18)</sup> Hoeck-Gradenwitz, E.: Individ, gruppe, samfund, op. cit. pg. 22—24.

<sup>19)</sup> Stürup, G. K.: Personaleuddannelse — in service education — i psykiatrisk behandlingsarbejde. Nordisk psykiatrisk tidsskrift. Bd. 18, hft. 2, 1964.



cialist og en indsat, vil resultatet ofte være negativt. Samarbejde kan imidlertid kun etableres ved opgivelse af hierarkisk tankegang — og den størst mulige formindskelse af den såkaldte sociale distance<sup>20</sup>). Hersker der stærkere uenighed mellem funktionærgrupper eller enkelte funktionærer, vil de ofte ret følsomme indsatte reagere imod hele fængsels-samfundet, de vil eventuelt benytte sig af situationen ved at spille de uenige funktionærer ud mod hinanden, og de vil i hvert fald ikke blive mere sociale. Det er derfor af allerstørste betydning, at *institutionen fremstår som et behandlingsfællesskab*. En leder eller anden specialist, ligegyldigt hvilken faggruppe han tilhører, som negligerer institutionens medarbejdere, og som tror, at han forstår det hele og de andre intet, er ikke egnet til sit job. Han vil fremprovokere stærk modstand hos institutionens funktionærer, som verbalt eller non-verbalt vil modarbejde hans forhold til de indsatte, der derefter bliver endnu mere selvusikre end før. At den egenrådige specialist hyppigt ikke øjner modstanden, er noget helt andet.

Den i Herstedvester hyppigt anvendte *anamnestiske analyse*<sup>21</sup>) er, for at give et praktisk eksempel på socialpsykologisk procedure, ganske uanvendelig uden adskillige funktionærers medvirken og uden hensyntagen til den indsattes situation intra et extra muros. Den anamnestiske analyse har det mål at ophæve de fikserede kriminogene adfærdsmønstre og muliggøre vækst i interpersonelle relationer. G. K. Stürup taler her om integreret individualiseret vækstterapi<sup>22</sup>). Forudsætningen for opgivelse af det fikserede mønster er en så god kontakt med terapeuten, at den indsatte oplever tilstrækkelig sikkerhed for at gå ind i en belastende behandlingssituation. Det er meget belastende ærligt og redeligt at skulle redegøre for forhold, i hvilke man tit har spillet en dårlig rolle; og det er ubehageligt gradvis at skulle give afkald på forsvarsmekanismer, som ganske vist er uhensigtsmæssige, men som alligevel har været et beskyttende panser. Ved den anamnestiske analyse er klarlæggelse af interpersonelle relationer i fortid, nutid og forventet fremtid, skiftevis frem og tilbage, et væsentligt diagnostisk og behandlingsmæssigt instrument. Startpunktet vil ofte være „et her og nu“. Hvordan reagerer de andre på mig, hvordan reagerer jeg på andre?

Den indsatte vil efterhånden se større situationsmæssige sammenhænge, han vil genopleve sine gentagne uhensigtsmæssige op-

---

<sup>20</sup>) Hoeck-Gradenwitz, E.: Der Mensch mit dem Schlüssel, von der Verantwortung im Strafvollzug. Zeitschrift für Strafvollzug 3/15, 1966.

<sup>21</sup>) Hoeck-Gradenwitz, E.: The use of anamnestic analysis, its technique and results. Soc. int. Criminal. Bull 2, 1960.

<sup>22</sup>) Stürup, G. K.: Heilbehandlung. Handwörterbuch der Kriminologie. 2 opl. Bd. I, 1965.

læg i interpersonelle relationer og grunden til de negative resultater. Han vil blive klar over, hvilken uhensigtsmæssig resonans andre har fremkaldt hos ham og vice versa. En social læreproces, der i hovedsagen støtter sig på en behandling af fortiden, er, selv om der sker perspektivforskydninger<sup>23)</sup> og dermed omstruktureringer af tidligere vurderinger, nok værdifuld, men har kun begrænset terapeutisk effekt. Den intellektuelle indsigt alene — og det gælder mennesker i al almindelighed — giver en god forståelse af tidligere reaktioners manglende hensigtsmæssighed og forsæt i retning af nye mere hensigtsmæssige adfærdsformer, men den har kun sjældent virkning på fremtidig adfærd. Også ved den sociale læreproces, der har indlæringen af sociale normer som formål, sker en praktisk anvendelse af den intellektuelle indsigt bedst ved hjælp af „learning by doing“. I en institution har den indsatte også relationer til funktionærer, medindsatte og besøgende. Det er i høj grad nødvendigt at gøre disse relationer til en væsentlig behandlingsfaktor. Hvorfor er forholdet til en person godt, hvorfor dårligt til en anden? Eller hvorfor opnår den indsatte slet ikke kontakt med nogen uden for den individuelle terapisisituation? Anvendes den engang vundne intellektuelle indsigt i de forskellige levesituationer eller ikke? Terapeuten må ved behandlingen af alle disse problemer støtte sig såvel på den indsatte som funktionærernes oplysninger. For at få relevante oplysninger fra funktionærerne er intensivt samarbejde og gensidig orientering en *conditio sine qua non*. Det er i adskillige tilfælde også nødvendigt at arbejde med pårørende eller andre væsentlige nøglepersoner uden for institutionen. Uheldige interpersonelle relationer behøver nemlig ingenlunde skyldes den indsatte alene. Et utilfredsstillende ægteskab kan således avle kriminogene faktorer, og såfremt det efter arrestationen viser sig, at parterne alligevel ønsker at blive sammen, ville det være meningsløst kun at arbejde sammen med den ene af ægtefællerne. Under anstaltsopholdet vil begge parter ofte bygge luftkasteller, og efter udskrivningen vil den onde cirkel uden terapeutisk støtte let retableres. Den sociale læreproces fortsætter, i hvert fald for forvaringsanstaltens vedkommende, efter prøveudskrivningen, hvor forsorgsmedarbejderen, terapeuten og eventuelt en kontaktperson (som en indsat på grund af et særligt tillidsforhold vælger blandt det uniformerede personale) virker sammen. „Learning by doing“ og interpersonelle relationer står også her i forgrunden ved samtalerne.

Den anamnesticke analyse er her kun omtalt for at klarlægge helhedstanken ved behandlingen. Terapiformen skal tilpasses in-

---

<sup>23)</sup> Hoeck-Gradenwitz, E.: *Maturity and Life Stages*. Acta psychiatrica et Neurologica Scandinavica, Vol. 33. 1958.

dividet og ikke omvendt. Ved alle andre terapiformer (f. eks. støttetterapi, psykoanalytisk præget terapi, behavioristisk terapi, gruppeterapi) er ligeledes institutionens totalitet involveret og ikke kun en enkelt terapeut. Endelig findes der tilfælde, hvor terapeutens rolle ved den terapeutiske proces er underordnet en forsorgsmedarbejders eller en uniformerets rolle. En anden medarbejder end terapeuten kan have en langt bedre kontakt end denne, og det ville i et sådant tilfælde være helt urimeligt, dersom terapeuten af prestigelyst — eller angst griber ind i en for den indsatte værdifuld tilknytning i stedet for at støtte den.

### *Fremtidens kriminalpolitik*

Ved fremtidens kriminalpolitik må der, når talen er om institutionsbehandling, i hvert fald tages hensyn til tre faktorer:

- 1.) de foranstaltninger, som træffes over for en kriminel.
- 2.) de dynamiske forhold, som virker i en institution og giver denne en bestemt struktur.
- 3.) de dynamiske forhold, som påvirker en institution udefra, efter at foranstaltninger er truffet.

Det er åbenbart, at der består en vekselvirkning mellem disse faktorer. Sociologiske undersøgelser har hidtil kun interesseret sig for de to første faktorer og desuden behandlet dem separat. Forskellige sociologiske institutionsundersøgelser er alene af den grund mangelfulde, fordi institutionen der fremtræder som en uafhængig enklave og dens afhængighed af de ret betydningsfulde ydre faktorer ikke er blevet taget i betragtning. Det er en mosaikagtig tankegang at ville udforske de 3 faktorer hver for sig og ikke lægge vægt på det særdeles vigtige vekselspil mellem faktorerne intra et extra institutionem. Ofte er ydre faktorer stærkere i dette vekselspil end indre institutionelle faktorer, ganske i lighed med en lille nation, som nok prøver at opbygge en passende organisation, men som adfærdsmæssigt i allerhøjeste grad er afhængig af stormagterne. Et lille demokratisk og behandlingsorienteret system har således ikke særlig store chancer for at leve op til dets formål, såfremt det udefra møder et stærkt autoritært pres eller anden form for modstand. De berømte Goethe-ord „Nichts ist drinnen, nichts ist draussen, denn was innen, das ist aussen“ gælder ikke kun for det enkelte individ, men også for en institution eller anden gruppedannelse.

#### *1. Foranstaltninger*

Erfaringer synes at vise, at ikke enhver foranstaltning, ethvert indgreb, under alle omstændigheder er til gavn for lovovertræderen, og at virkningen endda kan være negativ. Ved de tidligere

omtalte undersøgelser over ikke-opdaget kriminalitet står det så nogenlunde klart, at den „kriminelle“ adfærd var et pubertetspræget overgangsfænomen, og at den, bl. a., fordi der ikke blev tale om indgreb, blev afløst af nye mere sociale adfærdsformer. Enhver nok så human foranstaltning stempler det pågældende individ som outsider resp. afviger. Et sådant stempel kan bevirke, at individet oplever sig devalueret, især i dets relationer til sociale grupper, og mister tilknytningen til disse. Det er derfor i bagatel-sager, som ikke bør afgrænses for snævert, rimeligt nøje at af-veje foranstaltningens nødvendighed i forhold til en muligvis skadelig effekt. Angående tvungen anbringelse i omsorgsinstitutioner (f. eks. institutioner for drankere) er jeg helt enig med Anttila<sup>24</sup>) i, at den allerstørste varsomhed er påkrævet. Såfremt omsorgsaspiranten ikke frembyder fare for retssikkerheden eller sine omgivelser, er det mest formålstjenligt at prøve sig frem med positiv motivation og tilbud om behandling og at opgive enhver sanktion, såfremt tilbudet ikke bliver accepteret. Begrebet fare for retssikkerheden skal anvendes med stor forsigtig-hed; der er for mig ingen tvivl om, at samfundet bør og kan opdrages til større symptomtolerance. Jo flere særheder der tole-reras, desto færre personer vil officielt blive udnævnt til at være afvigere. (Jeg tænker her bl. a. på relativt harmløse blufærdig-hedskrænkelser over for voksne personer som exhibitionisme eller voyeurisme).

Det er imidlertid givet, at vi, selv om vi er nok så reformven-lige, ikke kan afskaffe straffeloven; både almen- og individual-præventive synspunkter vil hindre dette. Det tidligere ved indi-vidualpræventionen fremherskende princip „malum passionis ob malum actionis“ er siden von Liszt<sup>25</sup>) i det store og hele afløst af hans princip „der Täter, nicht die Tat soll bestraft werden“. Straffen er tegn på misbilligelse af gerningsmandens kriminelle adfærd. Denne misbilligelse må imidlertid ikke udstrække sig til gerningsmandens hele personlighed. Vi må medmenneskeligt acceptere ham, såfremt vi ønsker at hjælpe ham til en resociali-sering.

Interessen for gerningsmandens personlighed må ikke kun angå aktueltilstanden, men også det psykisk dynamiske handle-forløb, især i forhold til relevante interpersonelle relationer. De på dette grundlag trufne foranstaltninger må både være sam-fundsbeskyttende og give en optimal chance for gerningsman-dens resocialisering. Dommeren er på grund af den i de fleste lovbestemmelser foreliggende brede strafamme ikke bundet til

<sup>24</sup>) Anttila, I.: op. cit. pg. 240.

<sup>25</sup>) von Liszt, F.: Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge II. Berlin 1905.

et bestemt takstsystem og har mulighed for at afveje samfundets og gerningsmandens tarv. Med hensyn til de sidstnævnte gælder det bl. a. om ikke at udsætte gerningsmanden for større og hyppigere nederlag end strengt nødvendigt. Der består måske i for høj grad en tendens til at vente med mere gennemgribende foranstaltninger, f. eks. forvaring, til trods for at den mentalobserverende læge og retslægerådet har givet en klar begrundelse for rimeligheden deraf. Resultatet er tit, at gerningsmanden efter en eller endda flere almindelige fængselsstraffe alligevel havner i en særinstitution. Han er da blevet ældre og mindre flexibel samt nederlagspræget, bitter og til en vis grad behandlingsresistent. I en del tilfælde vil den psykiatriske ekspertice, hvis forslag flere gange er blevet tilsidesat, „af praktiske grunde“ blive tilbageholdende med hensyn til at anbefale de sanktioner, som i og for sig er mest passende.

Særfængsel (§ 17, stk. 2 i dansk straffelov) kan være en rimelig foranstaltning, såfremt afsoningstiden er så pas lang, at de dertil indrettede institutioner har mulighed for effektivt at påvirke og støtte den indsatte. Betydningen af særfængselsdomme på f. eks. 1 år og 1 år 3 måneder er temmelig illusorisk. Den dømte har i reglen været underkastet mentalobservation og i en rum periode befundet sig i varetægt. Da en særfængselsfange så godt som altid skal løslades på prøve efter  $\frac{2}{3}$  af straffetiden for at komme under tilsyn, er opholdet i særinstitutionen af meget kort varighed, ofte kun 3 måneder. Betænker man, at det ved særfængselsfanger drejer sig om et meget beskadiget klientel, som først engang skal falde til i institutionen, inden en egentlig behandling kan begynde<sup>26)</sup>, er situationen nærmest håbløs. Tilsynsperioden kan ganske vist forberedes, men da tilsynet i de fleste tilfælde delegeres til tilsynsførende, som ikke er knyttet til institutionen, er værdien af en sådan forberedelse problematisk. Personer, hvis beskadigelse i hovedsagen angår interpersonelle relationer, kan kun socialt restitueres ved en langvarig og kontinuerlig kontakt, både under deres institutionsophold og i prøveløsladelsesperioden. Kontaktbrud vil netop for disse personers vedkommende ofte have alvorlige følger, og engang sluttede kontakter kan ikke uden videre overføres til tredje person.

Dommernes kommentarer til en dom til en særinstitution gør hyppigt et stærkt indtryk på de domfældte. Men ikke alle dommere er i lige høj grad fortrolige med de forskellige særinstitutioners arbejdsmetodik, således at kommentarerne kan skabe forventninger, som derefter ikke bliver opfyldt. Enkelte dommere

---

<sup>26)</sup> Stürup, G. K.: Lægelig, psykologisk og pædagogisk behandling af lovovertrædere. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 1. hefte, 1952, pg. 7—10 — taler her om en modningsfase.

har måske aflagt et kortvarigt besøg i en særanstalt under deres juridiske studium, hvad der sikkert er gavnligt, men ikke tilstrækkeligt til at kunne danne sig et billede af dens mål og midler. Et større praktisk samarbejde mellem kriminaldommere, anklagemyndigheden, forsvarere på den ene side og særinstitutioner på den anden side må kunne udrydde de eventuelle misforståelser, som kan vanskeliggøre de indsattes resocialisering.

2.) *Dynamiske forhold, som virker inden for en institution og giver denne en bestemt struktur.*

Jeg har tidligere fremhævet, at den uniformerede gruppes holdning har den største betydning i alle de institutioner, som ønsker at påvirke deres klientel i social retning. Dette gælder såvel for de såkaldte behandlingsinstitutioner som for almindelige fængselsinstitutioner. En autoritær ledelsesform vil meget nemt føre til de underordnedes oplevelse af at være betydningsløse. De vil kun i ringe grad identificere sig med institutionen<sup>27)</sup>, men blive til initiativløse lønmodtagere. Et autoritært system kan også bevirke, at der opstår en hakkeorden, som til syvende og sidst rammer de indsatte og forstærker asociale grupperinger, eller at underordnede fraterniserer med de indsatte på grund af deres fælles uvilje mod ledelsen. I mange skandinaviske institutioner er der sket en nogenlunde rimelig demokratiseringsproces, den er dog ingenlunde tilstrækkelig stærk alle steder. Den gensidige acceptation, orientering og aktivisering burde i adskillige institutioner være større. Det synes især at knibe med den gensidige orientering, som er en forudsætning for et demokratisk samarbejde. En af mine elever, overbetjent NN, kom med følgende udtalelse: „Lederen mener, at samarbejde består i, at vi arbejder sammen med ham, men at det omvendte ikke behøver at være tilfældet“. Det må tilføjes, at nogle ledere — hvilket jeg måske tydeligst har kunnet konstatere i nogle ikke-skandinaviske institutioner — selv tror, at deres institution er demokratisk og behandlingsminded, mens den i virkeligheden er nok så autoritær.

I fængselsinstitutionerne har vi foruden de uniformerede mange forskellige faggrupper med nok så forskellige forudsætninger. Svarende hertil bliver de indsatte udsat for alt andet end ensartede påvirkninger. Denne påvirkningssituation står dog ikke i modsætning til den, som vi alle møder i det almindelige liv, og kan endda hjælpe den indsatte til en bedre tilpasning til det nuancerige samfundssystem. Resultatet kan imidlertid blive forvirring hos en usikker psykisk beskadiget indsat, som oplever forskellige nuancer som diametrale modsætninger og derefter

<sup>27)</sup> Marnell, G.: Penology — Fourth International Criminological Congress, The Hague 1960, pg. 16 (Stencil).

ikke ved, hvad han skal rette sig efter. Det er derfor nødvendigt i de indsattes interesse at koordinere de forskellige påvirkninger, hvilket kun er muligt ved intensivt demokratisk samarbejde. En behandlingsideologi, som ikke tager hensyn til de her omtalte faktorer, er urealistisk.

Vi må i alle institutioner regne med asociale grupperinger af indsatte, hvis normer er stik modsat behandlingsideologiens. Disse grupperinger vil være svagere i et demokratisk system, fordi det psykiske klima der mildner event. tilintetgør autoritetshadet eller -angsten. Den naturlige ofte spontane kontakt med funktionærer, der kan medføre identificeringer, bliver til en stærk modvægt mod særlig asociale elementer. Der findes dog så godt som overalt en hård asocial kerne, som er præget af hyppige nederlag og mistillid, og hvis indflydelse altid vil gøre sig gældende. Denne hårde kerne kan i nogle tilfælde decimeres ved gruppeterapi eller gruppesamtaler. Vi er i hvert fald nødt til at være opmærksomme på dette for resocialiseringen af de øvrige indsatte farlige element.

Det er tidligere blevet antydet, at de indsattes pårørende kan spille en negativ eller positiv rolle ved en resocialiseringsproces. Den klassiske psykoanalyse betragter alle områder uden for terapien, især pårørende, som forstyrrende og farlige faktorer<sup>28</sup>). Der kan foreligge forskellige årsager til de pårørendes negative indstillinger til en institution og det arbejde, som udføres der. Det er imidlertid en fejlagtig tro, at det skulle være muligt at eliminere disse faktorer eventuelle skadelige effekt ved en nok så intensiv individuel behandling af den indsatte. Det er under alle omstændigheder vigtigt at lægge op til samarbejde med de indsattes pårørende, som ved en fornuftig fremgangsmåde fra vor side ofte vil være parate til at revidere en negativ forhåndsindstilling og derefter yde et væsentlig bidrag til en resocialisering<sup>29</sup>).

### 3.) *Dynamiske forhold, som påvirker en institution udefra, efter at foranstaltninger er truffet.*

Der er mange faktorer, som udefra sætter deres præg på en institution og enten støtter eller besværliggør dens arbejde. En støtte kan udstrække sig til institutionen i dens helhed, dels ved interesse for og acceptation af arbejdsmetodikken, dels ved venlig positiv kritik, som tilfører institutionen nye impulser og muligvis også lægger op til saglige og realistiske reformer. Her spiller

<sup>28</sup>) f. eks. Freud, S.: Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse, 28, 1917 (Gesammelte Werke, Bd. 16, pg. 494—495, Imago 1950).

<sup>29</sup>) Hoeck-Gradenwitz, E.: Overføring og modoverføring. Nordisk Psykologi 16, nr. 4—5, 1964, pg. 218—220.

bl. a. overordnede juridiske myndigheder og pressen en væsentlig rolle. En støtte kan være af mere individuel karakter og angå enkelte indsatte. Tilsynsværger (i henhold til dansk straffelovs § 70 stk. 2), socialt interesserede personer eller organisationer og eventuelt forsvarere, for såvidt de fortsat er involveret, kan i samarbejde med institutionen gøre en helt udmærket indsats med hensyn til det enkelte individs resocialisering. Mine personlige erfaringer er her særdeles gode.

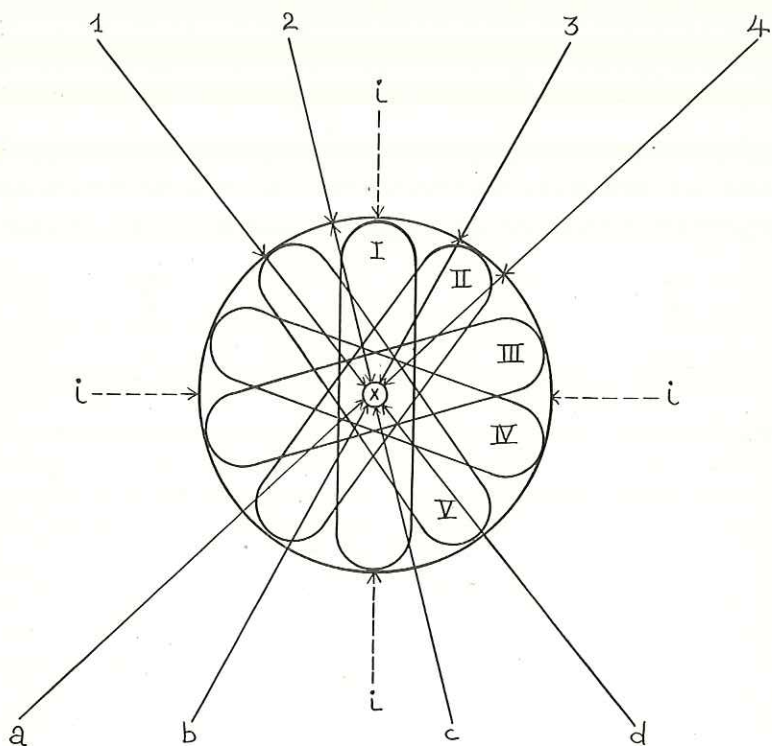
De samme faktorer, som er i stand til at udøve en meget heldig indflydelse på institutionen og dermed de indsatte ve og vel, kan imidlertid også have negativ virkning. Jeg har således uden for Skandinavien set, at nogle myndigheder udelukkende var interesserede i frihedsberøvelsen, at det uniformerede personale ikke fik andre opgaver end at være sluttere, og at enhver form for socialpsykologisk påvirkning og forøget forsorgsarbejde blev afvist på grund af de dermed forbundne omkostninger. Det må fremhæves, at recidivprocenten de pågældende steder var op til 80 %, og at de penge, som blev sparet ved undladelse af effektive resocialiseringsmetoder, sammen med betydelig større summer måtte investeres i bygning af nye fængsler. Det er således ikke helt rigtigt, når Anttila<sup>30)</sup> taler om kriminalitetens konstans. Mindre heldige metoder kan åbenbart forøge recidivprocenten. De overordnede myndigheder i Skandinavien er givetvis indstillet på, at indespærringen i størst omfang skal ledsages af resocialiseringsforsøg. Det ser for mig dog ud, som om det af og til skorter på kendskab til det meget belastende arbejde med ofte særdeles vanskelige indsatte, som udføres af de forskellige personalegrupper.

En mere omfattende orientering, som vel først og fremmest må komme fra institutionerne, synes påkrævet.

De fleste journalister er saglige og kriminologisk interesserede, alle er velmenende. Behandlingen af det kriminelle stof kan dog af og til give anledning til kritik. Det første punkt, som logisk set skulle have været omtalt under 1) (foranstaltninger, som træffes over for en kriminel), men som for sammenhængs skyld fremføres her, angår pressens navnsnævnelse af almindelige berigere. Den brede offentlighed kan være ganske ligeglad med at vide, om Hans Hansen eller Peter Petersen har begået et tyveri. Gerningsmanden føler sig imidlertid ved denne personlige omtale i pressen yderligere stemplet og devalueret i forhold til sine ikke-kriminelle omgivelser; hans angst for andres afstandtagen efter afsoningen bliver forøget og resocialiseringsprocessen vanskeliggjort. Familiens lidelser og skam på grund af et medlems arrestation, domfældelse og frihedsberøvelse kan i og for sig være

<sup>30)</sup> Anttila, I.: op. cit. pg. 248.





Nederst under cirklen finder vi faktorer, der kan gøre sig gældende før en persons anbringelse i en institution:

- a) arrestation og politiafhøring
- b) presseomtale
- c) mentalobservation
- d) dom.

Fra alle disse 4 faktorer går pile hen imod X, hvilket skal vise, at de 4 faktorer også kan påvirke selve institutionsopholdet.

Oppe over cirklen er anbragt følgende faktorer:

- 1.) juridiske myndigheder
- 2.) forsvarere
- 3.) tilsynsværge og andre sociale støttepersoner eller grupper
- 4.) pressen.

Også fra disse faktorer udgår der pile, som her både peger i retning mod X og den cirkel, som symboliserer institutionen (i). Fra institutionen udgår der imidlertid også pile i retning mod de 4 øverste faktorer, hvilket skal demonstrere vekselvirkningen. Figuren skal med andre ord klargøre, at ingen institution er en enklave, men afhængig af et stort antal ydre faktorer. En institutionsundersøgelse og dens behandlingsideologi som enklaveundersøgelse er således af ret tvivlsom værdi.

mere end tilstrækkelige, og det tjener intet fornuftigt formål at forstørre dem ved at publicere navn og adresse. I nogle tilfælde går det ud over gerningsmandens børn eller mindre søskende, som bliver drillet af kammerater for henholdsvis faderens eller storebrors forsyndelser.

Det andet punkt vedrører de af og til i pressen opdukkende skånselsløse angreb mod ungdomshjem og kriminalinstitutioner, ofte på grundlag af oplysninger fra personer, som har lidt nederlag ifølge deres egen adfærd, og som i deres bitterhed gør samfundet, myndigheder og institutioner ansvarlige i stedet for at søge hovedfejlen hos sig selv. Dermed skal ingenlunde være sagt, at alle institutioner, af hvilke de fleste virker under nok så vanskelige forhold, er ideelle, og at ikke adskillige reformer ville være på sin plads. Men angreb, der ofte bygger på enkelte personers bevidste eller ubevidste fordrejninger, har intet med retfærdig og positiv kritik at gøre. Dertil kommer, at institutioner er værgeløse, idet disse på grund af tavshedspligt ikke kan gøre rede for oplyserens faktiske forhold. Det værste er imidlertid, at pressen kan gøre de mennesker, som den ønsker at hjælpe, en hjørnetjeneste<sup>31</sup>). Pressen støtter muligvis en udadprojicerende forurettet holdning, som vel kan have ny kriminogen effekt, idet al vægt bliver lagt på alle andre faktorer forkerkede laden og gøren, mens det eget gøremål fremtræder i lyserødt skær. Enkelte forsvarere falder af idealistiske grunde i samme grøft<sup>32</sup>), til trods for at de i modsætning til pressen har langt bedre orienteringsmuligheder i individuelle tilfælde. Et bedre samarbejde vil så afgjort kunne udrydde mange misforståelser, som kun er til skade for de kriminelle.

Figuren skal anskueliggøre nogle af de faktorer, som virker inden for og uden for institutionen, men som alle, ganske vist med forskellig vægt i de enkelte tilfælde, påvirker de indsatte. Institutionen (i) er omgivet af en cirkel, X (den indsatte) er midtpunkt i 5 felter, der symboliserer hans interpersonelle relationer. Felt I er relationen til institutionens funktionærer. Felt II er den individuelle terapeutiske, gruppeterapeutiske og forsorgsmæssige situation. Felt III er relationen på arbejdspladsen og ved undervisningen. Felt IV er relationen til medindsatte. Felt V er familiære relationer. I virkeligheden eksisterer der betydelig flere felter, idet alle felter indeholder et stort antal subrelationer, som kan være mere eller mindre afhængige af hinanden. Overlapningen mellem felterne skal vise, at en realistisk behandlingsideologi ikke udelukkende kan angå felt II, men at der i allerhøjeste grad må tages hensyn til relationerne på de øvrige felter.

<sup>31</sup>) Feldman, W.: Herstedvesterbehandlingen, socialpsykologisk set, Herstedvesteriana, 1965, pg. 43—49.

<sup>32</sup>) Feldman, W.: op. cit. 1965.

*Konklusionen må være den, at en moderne kriminalpolitik må lægge op til en betydelig intensivere koordination af de i resocialiseringsprocessen involverede kræfter. Humanistisk reformvenlighed alene vil ikke kunne bevirke recidivformindskelse, men kan endda føre til recidivforøgelse, og ud fra socialpsykologiske synspunkter må der advares mod en ubegrænset permissivness, som nogle kriminologer gør sig til talsmand for. Et laissez faire system, selv hvis dette indeholder de bedste sociale arrangementer, kan være til ubodelig skade for de ofte selvusikre kriminelle. En socialpsykologisk læreproces kræver faste holdepunkter og faste rammer, den skal tilstræbe bedre personlighedsmæssig integration og forstærkning af de ofte helt utilstrækkelige bremsemekanismer. Udviklingsskavanker kan ikke elimineres resp. mildnes ved at give større friheder, end de indsattes ansvarsmæssige formåen giver dækning for. Det er således ganske uhenigtsmæssigt generelt at ville erstatte indespærring med behandling. Frihedsberøvelse og behandling må i de fleste tilfælde være følgesvende, og behandling, bortset fra psykotiske tilfælde, ikke tvang, men tilbud. Behandlingsideologien, sådan som socialpsykologien interpreterer den, er ret ung, og den har hidtil kun haft meget få muligheder i et konglomerat af konservativt og laissez faire prægede faktorer. En koordination kan kun opnås på grundlag af en bred penologisk specialuddannelse og en dyberegående forskning.*

#### UDDANNELSE

Inden for penologien er mange forskellige faggrupper involveret. De fleste steder sker en nogenlunde rimelig undervisning af det uniformerede personale, og der er for Danmarks vedkommende tale om en betydelig udvidelse af undervisningen, især i behandlingsfagene. Ved Dansk Fængselsvæsenes Centralskole afholdes også af og til nogenlunde effektive kurser for administrationspersonalet, men alt for kortvarige kurser for lærere og forsorgsmedarbejdere, hvor behandlingsfagene kun er meget beskedent repræsenteret. De fleste, tidligere i dansk fængselsvæsen beskæftigede psykologer er gået over til andet arbejde, og uddannelse af nye psykologer har der, såvidt jeg kan skønne, ikke været den allerstørste interesse for. Der er også mangel på psykiatere; men de få slutstillinger, som står til rådighed, fremmer ikke ligefrem lysten til at beskæftige sig med områder, der af langt de fleste føles som mere belastende end hospitalsarbejde. De såkaldte behandlingsideologers antal vil med andre ord i de kommende år skrumpes ind, såfremt der ikke sker ændringer.

Nogle enkelte faggrupper synes at være af den formening, at et bestemt studium gør en speciel penologisk uddannelse overflødig, og at lederaspiranter ikke behøver at få en skoling til senere

ledervirksomhed. En mere moderne kriminalpolitik bør her tage hensyn til de resultater, som er vundet inden for arbejds- og militærpsykologien.

Andre videnskabsmænd har drevet insitutionsforskning og taget stilling til behandlingsideologierne uden tilstrækkeligt kendskab til denne.

Alt dette viser, at en, helst på internordisk grundlag etableret, *penologisk højskole* er en nødvendighed. I mange tilfælde vil det være rimeligt at sammensætte elevklasserne fra forskellige fagområder, især der, hvor undervisningen på nogen måde kan blive *gruppeorienteret*. Vi kommer i hvert fald ikke videre med enkelte faggruppers prestigelyst eller -angst.

### FORSKNING

Sideløbende med en penologisk specialuddannelse bør der ske en intensiv forskning. Der består en alt for stor tilbøjelighed til kvantificering ved hjælp af ret fine statistiske metoder, men denne sker desværre for ofte på et meget spinkelt kvalitativt grundlag. Spørgeskemaer benyttes ofte som måleapparatur, uden at konstruktørerne bl. a. er klare over, hvordan den udspurgte oplever spørgsmålene, og hvilke forventninger om besvarelser han mener interviewereren har. Erfaringer med intelligencetests<sup>33</sup>), som i modsætning til spørgeskemaer er standardiseret efter et omfattende forhåndsarbejde, viser klart og tydeligt, hvor forsigtigt et måleapparatur bør behandles, og at vi ikke uden videre kan betragte talværdier som et „objektivt“ undersøgelsesresultat. Før der kan blive tale om kvantificering, er en meget grundig kvalitativ forskning en nødvendighed. En større samling Cases (forløbsanalyser), som socialpsykologisk behandles ud fra fænomenologiske og funktionelle synspunkter<sup>34</sup>), vil kunne bidrage til større viden og en forhåbentlig bedre undersøgelsesmetodik. Ved en sådan intensiv forskning kan børne- og ungdomsinstitutioner givetvis være til stor hjælp.

Anttilas ret defaitistiske prognose<sup>35</sup>) vil vise sig at slå til, såfremt kriminalpolitikken ikke arbejder med andre mål og midler end hidtil, og såfremt vi bare er reformatoriske, uden at vi forøger vor viden om vore påvirkningsmuligheder og vor kunnen.

*E. Hoek-Gradenwitz.*

<sup>33</sup>) Hoek-Gradenwitz, E.: „Frühere“ Schwachsinnige, *Acta Psychiatrica et Neurologica, Supplementum* 106, 1956, pg. 337 ff.

<sup>34</sup>) Hoek-Gradenwitz, E.: *Individ, gruppe, samfund*, op. cit. pg. 15—17.

<sup>35</sup>) Anttila, I.: op. cit. pg. 248.